

Dr Andrzej Pogódek, adiunkt

Katedra Prawa Konstytucyjnego Porównawczego

i Współczesnych Systemów Politycznych

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

w Warszawie

AUTOREFERAT

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

1. Imię i nazwisko:

Andrzej Pogódek

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

Doktor nauk prawnych 2013, stopień nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 4 czerwca 2013 r.

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Polski model zmiany konstytucji na tle porównawczym*.

Promotor: Dr hab. Bogumił Szmulik, prof. UKSW.

Recenzenci: Prof. zw. dr hab. Bogusław Banaszak, Prof. zw. dr hab. Mirosław Granat.

Magister stosunków międzynarodowych, dyplom uzyskany na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (22 października 2013 r.); tytuł pracy magisterskiej: *Organy wewnętrzne Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*.

Promotor: Dr hab. Bogumił Szmulik, prof. UKSW.

Magister prawa, dyplom uzyskany na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (9 czerwca 2011 r.); tytuł pracy

magisterskiej; *Ludowa inicjatywa ustawodawcza w Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku.*

Promotor: Prof. zw. dr hab. Mirosław Granat.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

1 października 2011 r. - 30 września 2015 r. asystent w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Porównawczego i Współczesnych Systemów Politycznych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Od 1 października 2015 r. adiunkt w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Porównawczego i Współczesnych Systemów Politycznych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Od 1 czerwca 2018 r. adiunkt w Sekcji Praw Podstawowych w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości

4. Wskazanie osiągnięcia naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Autorstwo monografii pod tytułem: *Instytucja referendum we współczesnym Kirgistanie. Studium prawno-polityczne.*

b) (autor, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy)

Andrzej Pogłódek, *Instytucja referendum we współczesnym Kirgistanie. Studium prawno-polityczne*, Instytut Prawa Ustrojowego, Warszawa 2018, ISBN 978-83-64744-76-1, e-ISBN 978-83-64744-68-6, stron 336, recenzenci wydawniczy: Prof. zw. dr hab. Jerzy Jaskiernia; Dr hab. Jadwiga Potrzebacz, prof. KUL.

c) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Zakres badawczy monografii

Przedmiotem pracy jest przedstawienie instytucji referendum ogólnokrajowego we współczesnym Kirgistanie. Zgodnie z (pod)tytułem praca zawiera nie tylko przedstawienie rozwiązań normatywnych, ale także praktyki wykorzystania tej instytucji w Kirgistanie.

Wybór temu był uzasadniony znaczeniem instytucji referendum w systemie polityczno-prawnym współczesnych państw. Wydaje się bowiem uzasadnione twierdzenie, że ewolucja demokracji zmierza w kierunku, w którym niezbędne będzie łączenie demokracji przedstawicielskiej z różnymi instytucjami demokracji bezpośredniej czy też semibezpośredniej. Trudno sobie współcześnie wyobrazić państwo demokratyczne bez tych instytucji. Nie ulega wątpliwości, że znaczące miejsce wśród nich musi przypaść instytucji referendum. Niezbędność referendum w ustroju państwa wynika z tego, że pozwala ono obywatelom bezpośrednio uczestniczyć w decydowaniu o rządzeniu państwem. Można także stwierdzić, że referendum pełni współcześnie funkcję konsolidacyjną i korekcyjną w stosunku do działalności organów władzy politycznej. Sięganie po instytucję referendum jest zaś szczególnie intensywne w tych państwach, które podobnie jak Kirgistan przechodzą tranzycję demokratyczną.

Po drugie, na wybór tematu wpłynęło zwiększone w ostatnich latach zainteresowanie obszarem poradzieckim w polskiej nauce prawa konstytucyjnego oraz w naukach politycznych. W ostatnich latach zaczęło się pojawiać szereg prac podejmujących różne zagadnienia ustrojowe państw byłego ZSRR. Tym niemniej nie ukazała się dotąd praca podejmująca zagadnienie instytucji referendum, która to instytucja w praktyce politycznej państw Azji Środkowej stanowi ważne narzędzie polityki i jest regularnie wykorzystywana do przeprowadzania zmian ustrojowych czy też legitymizacji rządzącej elity politycznej.

Po trzecie, Kirgistan stanowi jedyne w poradzieckiej Azji Środkowej państwo, o którym można powiedzieć, że jego transformacja polityczna przebiega w kierunku budowy nowoczesnej demokracji. To także od 2010 r. jedyne w regionie Azji Środkowej państwo o ustroju parlamentarno-prezydenckim, co jest wyjątkiem w regionie, w którym zarówno w konstytucjach, jak też w praktyce ustrojowej zaznacza się swoisty „nadprezydencjalizm”, wyrażający się dominacją głowy państwa nad innymi organami władzy politycznej. Zmiany konstytucyjne przyjęte w ostatnim referendum z 2016 r. potwierdzają zaś wybór parlamentarnego modelu rządu przez Kirgizów.

I po czwarte, o wyborze tematu zdecydował fakt, że w polskiej literaturze naukowej, ani prawniczej, ani politologicznej, nie pojawiła się dotychczas praca podejmująca w sposób kompleksowy problem referendum w Kirgistanie. Napisana przeze mnie monografia stanowi próbę wypełnienia tej luki. Sięgnięcie po temat należący do prawa konstytucyjnego państw obcych wynikało także z zamiaru wzbogacenia istniejącego stanu wiedzy, pokazania, jak ujmowana jest i jaką rolę w systemie ustrojowym pełni instytucja referendum w tym państwie poradzieckiej Azji Środkowej, w którym proces demokratyzacji jest najdalej posunięty. Być może w tych rozwiązaniach i doświadczeniach znajdzie się coś interesującego także dla polskiego ustawodawcy.

Cel badawczy, metodologia i systematyka pracy

Monografia poświęcona jest problematyce instytucji referendum będącej jedną z najważniejszych współcześnie instytucji demokracji bezpośredniej. Celem książki jest ukazanie modelu instytucji referendum ogólnokrajowego w Kirgistanie poprzez połączenie ujęcia prawnego i praktyki politycznej związanej z tą instytucją ustrojową.

Wyodrębnić należy też pięć celów szczegółowych. Pierwszym z nich jest deskrypcja, inaczej mówiąc – przedstawienie prawnych ram instytucji referendum ogólnokrajowego w Republice Kirgiskiej zarówno współcześnie, jak też w wymiarze historycznym. Analizę tę przeprowadziłem na podstawie przepisów aktów prawnych, które obowiązują lub obowiązywały na obszarze Kirgistanu. Drugim celem jest prześledzenie i porównanie zmian w kształcie normatywnym tej instytucji demokracji bezpośredniej. Jako cel trzeci należy wskazać eksplikację, tzn. wyjaśnienie i uzasadnienie wprowadzonych regulacji, a więc zarówno powodów przyjęcia takiego modelu instytucji referendum, jak też szczegółowych rozwiązań wchodzących w jej skład. Czwarty cel to próba oceny przyjętego modelu instytucji referendum z punktu widzenia racji ustrojowych tego mechanizmu. Ostatnim, piątym celem jest przedstawienie praktyki stosowania referendum ogólnokrajowego w Kirgistanie i jej wpływu na przemiany ustrojowe w tym kraju.

Przedstawione cele skłoniły mnie do sformułowania następujących hipotez:

1) Mimo że instytucja referendum po raz pierwszy pojawiła się w ustawie zasadniczej Kirgiskiej SRR z 1937 r., to dopiero po rozpadzie ZSRR w Kirgistanie zostały stworzone niezbędne ramy prawne do jej wykorzystywania.

2) W Kirgistanie, podobnie jak w innych państwach Azji Środkowej, które po rozpadzie ZSRR stanęły przed wyzwaniem dokonania transformacji całego systemu prawnego, w tym regulacji dotyczących instytucji referendum, trudno było odwoływać się do rodzimych przedradzieckich doświadczeń ustrojowych. Stanowi to powód recepcji rozwiązań prawnych z innych państw (w tym z Federacji Rosyjskiej).

3) Rozwiązania prawne odnoszące się do instytucji referendum w Kirgistanie ulegały na przestrzeni badanego okresu znaczącym zmianom, które w szczególności dotyczyły podmiotu uprawnionego do zarządzania referendum i trybu jego zarządzania. Zmiany w tym względzie były powiązane z przechyleniem się ustroju – a to na stronę prezydenta, a to parlamentu.

4) Instytucja referendum w Kirgistanie przed 2010 r. miała wymiar antyparlamentarne. Referendum było często wykorzystywane w okresie rządów prezydenta Askara Akajewa. Przeprowadzane ówczesne referenda były kontrolowane przez głowę państwa i miały charakter prohegemoniczny. Poza pierwszym wszystkie dotyczyły zmian w Konstytucji Kirgistanu z 1993 r. Antyparlamentarne charakter tej instytucji zostało także zachowane pod rządami Kurmanbeka Bakijewa (referendum konstytucyjne z 2007 r.);

5) Referendum konstytucyjne przeprowadzone w czerwcu 2010 r. odegrało znaczącą rolę w legitymizacji porewolucyjnego porządku ustrojowego w Kirgistanie i otworzyło tej środkowoazjatyckiej republice drzwi do demokracji.

6) Obecnie model instytucji referendum ogólnokrajowego w Kirgistanie wydaje się optymalny dla tego kraju.

W pracy wykorzystana została metoda prawno-dogmatyczna, która polega na analizie norm prawnych oraz badaniu ich wzajemnych powiązań. Wzbogacona została ona o analizę

instytucjonalną co pozwoliło umiejscowić instytucję referendum w systemie ustrojowym Kirgistanu. Tematyka książki wymagała również wykorzystania metody historycznoprawnej, będącej połączeniem metody historycznej z właściwą naukom prawnym metodą dogmatyczną. Sięgnięcie równocześnie po metodę prawnodogmatyczną oraz historycznoprawną umożliwiło pełne zaprezentowanie instytucji referendum w Kirgistanie z uwzględnieniem również dynamiki procesu politycznego. Wreszcie sięgnięcie po metodę systemową pozwoliło na ukazanie uwarunkowań przeobrażeń systemu ustrojowego Kirgistanu, pokazanie związków oraz zmienności systemów: politycznego i prawnego, dynamiki przemian ustrojowych w Kirgistanie po rozpadzie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

Ze względu na podjętą tematykę praca została oparta przede wszystkim na kirgiskich aktach prawnych, jak też opracowaniach monograficznych oraz artykułach, przede wszystkim w języku rosyjskim. Sięgałem także po podstawowe pozycje z literatury polskiej, związane głównie z aspektami teoretycznymi instytucji referendum. Odnosząc się do literatury, należy zauważyć, że nie brak opracowań dotyczących zagadnień teoretycznych czy porównawczych odnoszących się do referendum, inaczej rzecz ma się z pracami dotyczącymi samej analizy normatywnej instytucji referendum – tych zdecydowanie brakuje. Stąd wynikała konieczność sięgania po prace powiązane z tą tematyką, np. dotyczące parlamentu, głowy państwa. Odnośnie do praktyki instytucji referendum w Kirgistanie należy zauważyć, że oprócz materiałów oficjalnych czy prasowych brak jest całościowych opracowań naukowych w tym względzie.

Aby zachować przejrzystość wywodów, praca została podzielona na cztery rozdziały.

W pierwszym z nich pod tytułem „Referendum jako instytucja demokracji bezpośredniej”, ma charakter wprowadzający. Wyjaśniam w nim samo pojęcie referendum, jak też ewolucję tej instytucji prawnej na przestrzeni dziejów. Referendum przedstawiam na tle innych form demokracji bezpośredniej (zgromadzenie ludowe, inicjatywa ludowa, weto ludowe, recall, plebiscyt, konsultacje ludowe, odwołanie orzeczenia, budżet partycypacyjny). Istotną część zajmują tu zagadnienia związane z typologią i kwalifikacją referendów oraz argumentami wysuwanyymi w nauce „za” i „przeciw” tej instytucji.

W rozdziale drugim, pod tytułem „Regulacja prawna referendum w Kirgiskiej SRR i w niepodległym Kirgistanie do 2010 r.”, zostały omówione zagadnienia związane z normatywną regulacją instytucji referendum we wskazanym w tytule czasie. Odnośnie do okresu Kirgiskiej SRR przedstawiono także rozwiązania dotyczące instytucji referendum na poziomie całego Związku Radzieckiego, jak również omówiono zagadnienie jego praktyki w ZSRR. Część poświęcona niepodległemu Kirgistanowi zawiera przedstawienie regulacji ustawy „O referendum Republiki Kirgiskiej” z 1991 r. oraz Konstytucji Kirgistanu z 1993 r. wraz z istotnymi zmianami wprowadzonymi do nich w 1996 r. Następnie przedstawiona jest ustawa konstytucyjna „O referendum Republiki Kirgiskiej” z 2007 r.

Prawnej regulacji referendum we współczesnym Kirgistanie poświęcony jest rozdział trzeci – Instytucja referendum w Konstytucji Kirgistanu z 2010 r. Przedstawione zostały w nim kolejne etapy procesu referendalnego w Republice Kirgiskiej w obecnym stanie prawnym, począwszy od wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum, przez jego zarządzanie przez parlament (Żogorku Kenesz), kampanię referendalną, aż po samo głosowanie i ogłoszenie wyników referendum.

W ostatnim, czwartym rozdziale, pt. Instytucja referendum w praktyce ustrojowej w Kirgistanie, omawiam praktykę stosowania instytucji referendum w Kirgistanie. Od 1991 r. do chwili obecnej w Kirgistanie odbyło się osiem referendum, z których aż siedem dotyczyło zmian konstytucyjnych lub uchwalenia nowej konstytucji. Przedmiotem rozdziału jest przedstawienie zagadnień poddawanych pod referendum i roli tej instytucji w systemie ustrojowym tego środkowoazjatyckiego państwa. Uwaga została także zwrócona na dwa ostatnie referenda: z 2010 r. i 2016 r. W referendum z 2010 r. nie tylko przyjęto obecnie obowiązującą Konstytucję Kirgistanu, w wyniku czego państwo to przeszło od prezydenckiej do parlamentarno-prezydenckiej formy rządów, ale także usankcjonowano skutki przewrotu państwowego, który obalił prezydenta Kurmanbeka Bakijewa. W referendum z 2016 r. pogłębiony został proces parlamentaryzacji ustroju Kirgistanu, wzmocniono jednak mechanizmy racjonalizacji systemu rządów parlamentarnych.

Monografię zamykają Uwagi końcowe, stanowiące próbę podsumowania wcześniejszych rozważań oraz próbę oceny przyjętego w Kirgistanie modelu instytucji referendum i jej znaczenia w systemie polityczno-ustrojowym tego państwa.

Osiągnięte wyniki

Ustaliłem, że swoimi korzeniami instytucja referendum w Kirgistanie sięga konstytucji Kirgiskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z 1937 r. Jednakże przez cały okres radziecki w Kirgiskiej SRR nie wydano aktu ustawodawczego regulującego przeprowadzanie referendum. Postanowienia obu ustaw zasadniczych sowieckiej Kirgizji stanowiły zatem w tym względzie jedynie martwą literę prawa. W praktyce dopiero po uzyskaniu przez Kirgistan niepodległości powstały niezbędne ramy prawne do praktycznego stosowania instytucji referendum. Po drugie, mimo że Kirgizi mają pewne tradycje demokracji bezpośredniej w postaci instytucji kurułtaju, możliwość odwołania się do tego wzorca, podobnie jak do rozwiązań z okresu radzieckiego, była ograniczona. Stąd można zauważyć recepcję rozwiązań z innych państw, w tym w znacznym zakresie z Federacji Rosyjskiej. Należy zauważyć, że podstawy prawne referendum w Kirgistanie ulegały na przestrzeni ostatnich ponad 25 lat znaczącym zmianom, które w szczególności dotyczyły podmiotu uprawnionego do zarządzania referendum i trybu jego zarządzania. Zmiany w tym względzie towarzyszyły przechylaniu się ustroju – w stronę prezydenta lub w stronę parlamentu.

Instytucja referendum w praktyce ustrojowej Kirgistanu była wykorzystywana przede wszystkim do przeprowadzania zmian ustrojowych. Od 1991 r. do chwili obecnej w państwie tym odbyło się osiem referendum, przy czym aż siedem dotyczyło zmian konstytucyjnych lub uchwalenia nowej konstytucji. Należy także zauważyć, że instytucja referendum w Kirgistanie przed 2010 r. miała ostrze antyparlamentarne. Referendum było często wykorzystywane w okresie rządów prezydenta Askara Akajewa. Przeprowadzane ówczesne referenda były kontrolowane przez głowę państwa i miały charakter prohegemoniczny. Antyparlamentarny charakter tej instytucji został także zachowany pod rządami Kurmanbeka Bakijewa (referendum konstytucyjne z 2007 r.). Referendum konstytucyjne przeprowadzone w czerwcu 2010 r. odegrało znaczącą rolę w legitymizacji porewolucyjnego porządku ustrojowego w Kirgistanie i otworzyło tej środkowoazjatyckiej republice drzwi do demokracji. W jego wyniku państwo to zmieniło rządy z prezydenckich na parlamentarno-prezydenckie.

Na gruncie nowej konstytucji Republiki Kirgiskiej po 2010 r. referendum zostało przeprowadzone jak dotąd tylko raz, pod koniec 2016 r. Do tego czasu obywatele zaledwie jeden raz, w 2015 r., próbowali wystąpić z inicjatywą, jednak została ona zablokowana już na poziomie Centralnej Komisji ds. Wyborów i Przeprowadzania Referendów. Zdaniem Centralnej Komisji inicjatorzy, postulując zmiany w ustawie zwykłej, proponowali de facto wprowadzenie do niej rozwiązań sprzecznych z konstytucją. Poza tym przypadkiem aż do 2016 r. nie było prób wystąpienia przez uprawnione podmioty z inicjatywą przeprowadzenia referendum. Można wnioskować, że powodem było to, że w kirgiskiej tradycji ustrojowej referendum wykorzystywano do przeprowadzania zmian ustrojowych, a konstytucja państwa przewiduje ograniczenia w zmianie swoich postanowień do 2020 r. Ostatnie referendum, które odbyło się pod koniec 2016 r., pogłębiło proces parlamentaryzacji ustroju Kirgistanu, wzmocniono jednak mechanizmy racjonalizacji systemu rządów parlamentarnych. W tym przypadku wyraźnie został jednak naruszony opisany wcześniej zakaz zmian konstytucyjnych. Przyjmując natomiast, że zakaz ten był związany z obawą przed powrotem do prezydenckiego modelu rządów, można uznać, że zatwierdzone w ostatnim referendum zmiany ustrojowe nie sprzeciwiają się duchowi konstytucji Republiki Kirgiskiej z 2010 r. oraz że w pewnym sensie nie przeciwko takiemu kierunkowi zmian sformułowano ten zakaz.

Z tego względu praktykę stosowania instytucji referendum ogólnokrajowego w Kirgistanie trudno ocenić jednoznacznie, ponieważ sama praktyka jest stosunkowo bogata, jednak od strony formalnej większość referendów odbyła się z naruszeniem obowiązującego prawa.

Instytucja referendum stanowi wprowadzenie do zasadniczo reprezentacyjnego modelu rządów, elementu demokracji bezpośredniej. Pozwala na złagodzenie wad parlamentaryzmu. Demokracja semibezpośrednia cechuje się istnieniem trzech instytucji: wyborów, referendum oraz obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej. Wydaje się, że ewolucja współczesnej demokracji przebiega w kierunku, w którym niezbędne będzie łącznie demokracji przedstawicielskiej z różnymi instytucjami demokracji bezpośredniej czy też semibezpośredniej. Trudno sobie współcześnie wyobrazić państwo demokratyczne bez tych instytucji. Nie ulega wątpliwości, że znaczące miejsce wśród nich musi przypaść instytucji referendum. Bez niej bowiem suwerenność ludu byłaby „mydleniem oczu”. Instytucja referendum pozwala zawsze pozostawać suwerenowi w gotowości i daje możliwość korygowania decyzji swoich reprezentantów. Pozwala ograniczać wpływ partii politycznych na korpus wyborczy. Wyborca bowiem postawiony przed podjęciem decyzji w referendum może opowiedzieć się „za” lub „przeciw”. Nie musi przy tym kierować się decydującą przy wyborach etykietką partyjną, gdy platforma programowa może łączyć elementy oceniane przez wyborcę pozytywnie z elementami postrzeganymi negatywnie. Prawne uregulowanie referendum musi gwarantować, by nie mogło być ono stosowane jako instytucja służąca do obalania ustroju demokratycznego, do podrywania legitymizacji i prymatu parlamentów jako organów ustawodawczych i do obchodzenia zasad rządów prawa.

Zasadność instytucji referendum wynika także z tego, że po każdych wyborach powstaje różnica między reprezentantami a wyborcami, co jest wpisane w naturę demokracji jako systemu zakładającego alternację władzy. Pozycja ustrojowa parlamentu niekorygowana też przez instytucje demokracji bezpośredniej może prowadzić do jego samowoli. Referendum

pozwała potwierdzić posiadanie przez większość parlamentarną poparcia ze strony większości wyborców. Jako takie referendum stanowi więc instrument kontroli politycznej w rękach obywateli. Oprócz tego we współczesnych demokracjach nie ma konfliktu między władzą ustawodawczą a wykonawczą, ponieważ ta ostatnia musi posiadać zaufanie większości parlamentarnej, wobec czego rola wyborów sprowadza się do wyłonienia zwycięskiej partii, która będzie mogła utworzyć rząd, i do pozwolenia jej na realizowanie programu politycznego. Wobec tego władza ustawodawcza stanowi nie tylko przeciwwagę dla rządu, ale także jego najważniejsze oparcie. Wartość referendum jako samodzielnego sposobu realizacji prawa obywateli do uczestniczenia w decydowaniu o rządzeniu państwem i rozstrzyganiu spraw o znaczeniu lokalnym oraz słuszność jego wykorzystywania w konkretnych sytuacjach potwierdzone są faktami historycznymi, ewolucją referendum na przestrzeni długiego okresu jego istnienia. Wykorzystywanie tej instytucji polityczno-prawnej w ustroju państwowym stanowi ogólną tendencję, co jest uzasadnione tym, że we współczesnym rozwiniętym „postindustrialnym” i „informacyjnym” państwie instytucja referendum wypełnia funkcję konsolidacyjną i korekcyjną w stosunku do działalności organów władzy publicznej.

Obecnie model instytucji referendum ogólnokrajowego w Kirgistanie wydaje się optymalny dla tego kraju. Nie ma już także występującego do niedawna problemu niezgodności obowiązującej regulacji ustawowej z konstytucją z 2010 r. Nowo wydana ustawa „O referendum Republiki Kirgiskiej” jest bowiem w pełni dostosowana do konstytucji. Obecna ustawa zasadnicza, w związku z dokonaną w 2010 r. „parlamentaryzacją” ustroju Kirgistanu, przywróciła obowiązujący do 1996 r. model, w którym to parlament był podmiotem zarządzającym referendum. Obecnie jest to wyłączne uprawnienie Żogorku Kenesza, który zarządza je ustawą. Stanowi to najistotniejszą zmianę ustrojową w tym względzie, bowiem do tej pory od 1996 r. to Prezydent posiadał wyłączne prawo do zarządzania referendum. Przedmiotem referendum jest projekt ustawy o wniesieniu zmian do konstytucji oraz najważniejsze sprawy o znaczeniu państwowym, których określenie ustrojodawca pozostawił ustawodawcy zwykłemu. Rozwiązanie takie należy ocenić krytycznie, ponieważ zakres możliwości stosowania instytucji referendum ogólnokrajowego powinien być zdefiniowany, w praktyce w ujęciu negatywnym, w samej ustawie zasadniczej. Obecnie jednak, zgodnie z delegacją konstytucyjną, dokonał tego ustawodawca. Katalog spraw uznanych przez ustawodawcę zwykłego za niemogące stanowić przedmiotu referendum jest w zasadzie typowy. Pewne problemy może budzić wyłącznie z zakresu referendum kwestii zmiany świeckiego charakteru państwa, unitarności i integralności terytorialnej Kirgistanu. Należy jednak uznać, że dotyczy to jedynie referendum zwykłego, nie zaś referendum, którego przedmiotem byłaby zmiana konstytucji. Za typowe należy także uznać przewidziane w nowej ustawie konstytucyjnej o referendum ograniczenia temporalne.

Zasadnym rozwiązaniem – uwzględniając negatywne doświadczenia ustrojowe Republiki Kirgiskiej w tym względzie – jest wyłączenie Prezydenta z uczestniczenia w procesie referendalnym. Zapobiega to uczynieniu z referendum instytucji skierowanej przeciwko parlamentowi. Jednocześnie grupa podmiotów posiadających prawo wystąpienia do Żogorku Kenesza z wnioskiem o zarządzenie referendum jest stosunkowo rozbudowana. Prawo takie posiada grupa 10 tysięcy wyborców, deputowany Żogorku Kenesza i Rząd w przypadku referendum zwykłym, a w przypadku referendum konstytucyjnego dwie trzecie ogólnej liczby deputowanych Żogorku Kenesza, Rząd oraz grupa 300 tysięcy obywateli. Przy czym w przypadku obywateli powyższa liczba podpisów jest wymagana w przypadkach występowania z

projekt zmian w postanowieniach rozdziałów trzeciego, czwartego, piątego, szóstego, siódmego i ósmego rozdziałów Konstytucji 300 tysięcy wyborców. W tym przypadku powstaje problem czy obywatele mają prawo przedstawiać propozycje zmian tylko do tych rozdziałów ustawy zasadniczej, czy też w przypadku pozostałych wystarczy jedynie 10 tysięcy wyborców do zainicjowania procedury zmiany konstytucji Kirgistanu. To jednak musi zostać rozstrzygnięte przez praktykę ustrojową.

Zasadnym rozwiązaniem jest także zróżnicowanie większości parlamentarnej wymaganej do zarządzenia referendum. W przypadku zmian do konstytucji ustawa o zarządzeniu referendum przyjmowana jest większością nie mniej niż dwóch trzecich ogólnej liczby deputowanych nie wcześniej niż miesiąc i nie później niż 3 miesiące od dnia wniesienia projektu ustawy od Żogorku Kenesza. W pozostałych przypadkach ustawa o zarządzeniu referendum wymaga głosów większości obecnych deputowanych Żogorku Kenesza, jednak nie mniej niż 50 deputowanych tego organu. Jak zaznaczałem wcześniej, moim zdaniem obecnie Prezydent Kirgistanu nie może zastosować przyznanego mu przez konstytucję weta zawieszającego w przypadku ustawy o zarządzeniu referendum ogólnokrajowego. Wynika to z wyraźnego celu ustrojodawcy, jakim było wykluczenie Prezydenta z procesu referendalnego w Kirgistanie.

Podobnie jak w wielu innych państwach w Kirgistanie ustawodawca zdecydował się określić próg frekwencji wymagany do uznania referendum ogólnokrajowego za wiążące prawnie. Został on ustawiony na poziomie 30%, co wydaje się rozsądne, zapobiega bowiem sytuacji, w której w wyniku bierności społeczeństwa czy też akcji bojkotu prowadzonej przez przeciwników sprawy będącej przedmiotem referendum decyzja nie mogłaby zostać skutecznie podjęta. Z drugiej strony osiągnięcie takiej frekwencji daje pewną legitymizację podjętej decyzji w wymiarze także politycznym czy jej odbioru społecznego. Należy bowiem zauważyć, że 30% uprawnionych stanowić może większość aktywnie biorących udział w procedurach demokratycznych obywateli. W sposób typowy określono zasady uznania decyzji za przyjętą w referendum. Wymagane jest do tego opowiedzenie się za nią ponad połowy uczestników referendum, którzy wzięli udział w głosowaniu. W przypadku, gdy przedmiotem referendum były alternatywne warianty odpowiedzi, przyjęty jest ten, który uzyskał najwięcej głosów. Jedynie w przypadku, gdy ponad połowa osób, które wzięły udział w referendum, zagłosowała przeciwko wszystkim alternatywnym wariantom, referendum nie przyniosłoby rozstrzygnięcia innego niż odrzucenie wszystkich propozycji.

Co do ograniczeń temporalnych, to należy je uznać za typowe. Referendum nie może być przeprowadzone w okresie obowiązywania stanu wojennego lub nadzwyczajnego na całym terytorium Republiki Kirgiskiej lub na jego części. Oprócz tego w okresie między zarządzeniem referendum i oficjalnym ogłoszeniem jego wyników nie można występować z inicjatywą przeprowadzenia nowego referendum.

Ochronie trwałości rozstrzygnięcia referendalnego służy zakaz ponownego wniesienia na referendum pytania z tą samą treścią lub tą samą myślą w okresie roku po oficjalnym ogłoszeniu rezultatów poprzedniego referendum. Innym ważnym rozwiązaniem jest zakaz zmiany decyzji podjętej w referendum w trybie innym niż referendalny. Ustanowiony jest od tego tylko jeden wyjątek – przypadek, gdy w samej decyzji przewidziano możliwości jej uchylenia lub zmiany w innym trybie.

Ostatecznie można zaproponować – na podstawie typologii przywołanych wcześniej – następującą klasyfikację „typów” referendum ogólnokrajowego w Kirgistanie:

- 1) referendum ustrojodawcze – używane do zatwierdzenia lub odrzucenia nowej konstytucji przygotowanej przez Żogorku Kenesz;
- 2) referendum konstytucyjne – przeprowadzane w celu zatwierdzenia zmian w obowiązującej konstytucji;
- 3) referendum ustawodawcze – stosowane w celu zatwierdzenia lub odrzucenia ustawy przyjętej przez władzę ustawodawczą;
- 4) referendum w innych sprawach – jego istotą jest podjęcie innej ważnej decyzji państwowej.

Zasadniczo instytucja referendum w Republice Kirgiskiej została przewidziana jako referendum wiążące. Jedynie brak wymaganej frekwencji może przekształcić je w referendum fakultatywne.

Ostatecznie instytucja referendum w Kirgistanie została w mojej ocenie ukształtowania prawidłowo, w sposób odpowiadający potrzebom tego państwa.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Poza monografią przedstawioną powyżej jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.) jestem autorem lub współautorem pięciu monografii; autorem lub współautorem 64 artykułów w języku polskim, 2 w języku rosyjskim; 2 w języku angielskim, 6 glos, 4 recenzji, 1 sprawozdania, 11 haseł; autorem tłumaczenia wyroku SK FR z języka rosyjskiego na język polski. Ponadto jestem współautorem ośmiu publikacji dydaktycznych (podręczniki, testy) oraz współredaktorem 4 prac zbiorowych (3 publikacje dydaktyczne i 1 monografia wieloautorska). Z czego 5 monografii (w tym trzy spełniające kryterium objętościowe); 51 artykułów; 6 glos; 2 recenzje; 4 tłumaczeń i 11 haseł zostało wydane po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych. Szczegółowy wykaz moich publikacji zawiera załącznik nr 4 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego.

Łączna wartość punktacji MNiSW prac wydanych po doktoracie to 367 punktów. Ocena dorobku naukowego w przypadku nauk prawnych w oparciu o pozostałe wskaźniki bibliometryczne z użyciem baz wskazywanych przez MNiSW jest w przypadku nauk prawnych znacząco utrudniona, a nawet niemożliwa ze względu na fragmentaryczność źródeł, z których trzeba by korzystać. Nie istnieje też relewantna polska naukowa baza cytowań odnosząca się do tej dziedziny nauk.

Moja praca naukowo-badawcza po obronie rozprawy doktorskiej, skupiała się przede wszystkim wokół problematyki ustrojowej państw obcych oraz zagadnień prawa konstytucyjnego porównawczego. Nie można jednak wskazać typowych ram czasowych i następstwa chronologicznego wspomnianych dociekań, albowiem na przestrzeni lat pracy naukowej przenikały się one wzajemnie. Owocem tych zainteresowań były liczne publikacje w postaci samodzielnych artykułów, rozdziałów w książkach oraz redakcji książek. Podstawowymi polami badawczymi są:

Państwa nieuznawane i częściowo uznawane

Jeśli chodzi o pierwszą grupę zainteresowań obejmuje ona regiony na obszarze poradzieckim, które jednostronnie proklamowały swoją suwerenność. Obszary kontrolowane przez te państwa są uznawane przez inne za regiony separatystyczne. Przede wszystkim badania te obejmowały poradzieckie państwa nieuznawane i częściowo uznawane¹. Obecnie istniejące poradzieckie "państwa nieuznawane" można podzielić na dwie grupy. Po pierwsze posiadające częściowe uznanie międzynarodowe i kontrolujące całość swojego obszaru (Republika Osetii Południowej - powstała 1991; Republika Abchazji - powstała - 1991). Drugą grupą są państwa nieposiadające uznania ze strony żadnego z państw uznawanych (Naddniestrzańska Republika Mołdawska - proklamowana - 1990; Republika Górskiego Karabachu - proklamowana 1991; Ługańska Republika Ludowa i Doniecka Republika Ludowa - proklamowane 2014 rok). Owocem tych badań były następujące publikacje dotyczące poradzieckich państw nieuznawanych:

Pogłódek A., *Konstytucja Republiki Osetii Południowej*, Warszawa 2016; Pogłódek A., *Instytucja prezydenta Naddniestrzańskiej Republiki Mołdawskiej*, "Białostockie Studia Prawnicze" 2016, nr 20B, s. 335 - 348; Pogłódek A., *Konstytucja Republiki Abchazji*, Warszawa 2015; Pogłódek A., Starzec B. *Procedura zmiany Konstytucji Republiki Abchazji (na tle porównawczym)*, [w:] *Z najnowszej problematyki prawa publicznego i prawa prywatnego*, red. T. Stanisławki, B. Przywora, Ł. Jurek, P. Światał, Lublin 2014, s. 11-23; Pogłódek A., *Instytucja prezydenta w Republice Abchazji*, [w:] *Ewolucja władzy wykonawczej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej w okresie transformacji ustrojowej 1989 - 2014 r.*, red. B. Szmulik, M. Paździor, Lublin 2015, s. 131 - 144; Pogłódek A., Przywora B., *Status prawno-konstytucyjny Gabinetu Ministrów w Republice Abchazji*, [w:] *Ewolucja władzy wykonawczej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej w okresie transformacji ustrojowej 1989 - 2014 r.*, red. B. Szmulik, M. Paździor, Lublin 2015, s. 145 - 155.

Ustroje konstytucyjne państw Azji Środkowej

Drugim obszarem badawczym był rozwój ustrojowy państw Azji Środkowej. Pod pojęciem państw Azji Środkowej rozumie Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan i Uzbekistan. Kraje tego regionu modernizując swoje instytucje ustrojowe posiadają swoją specyfikę. W przypadku ustroju Kirgistanu dla Azji Środkowej stanowi on *laboratorium ustrojowe* co związane jest z przeprowadzanymi tak zmianami konstytucyjnymi, które ostatecznie doprowadziły do powstania tam demokratycznego reżimu politycznego. Tym

---

¹ W okresie zimnej wojny państwa nieuznawane były rzadkością. Z przykładów można wymienić Azad Dżammu i Kaszmir (1948 r.) proklamowany na części obszaru Pakistanu i kontrolowany przez Pakistan. Później powstała w wyniku inwazji wojsk tureckich Turecka Republika Cypru Północnego (1983 r.). Po upadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich powstały takie podmioty jak Górski Karabach, Naddniestrzańska Republika Mołdawska, Republika Gagauzji, Republika Osetii Południowej i Czecheńska Republika Iczkerii. Z tych podmiotów Czeczenia została ostatecznie ponownie zintegrowana z Federacją Rosyjską, zaś Gagauzja zaś otrzymała autonomię w ramach Mołdawii z prawem secesji w przypadku utraty przez nią statusu suwerennego państwa. Państwa nieuznawane pojawiały się także w Afryce z tych jednak stabilnością trwania wykazuje się Somaliland. Przypadek Sahary Zachodniej należy bowiem potraktować odrębnie. W 2014 roku na Ukrainie pojawiła się Republika Krym, która uznana przez FR niebawem *de facto* stała się jej częścią, a także pojawiły się nieuznawane podmioty państwowe - Doniecka i Ługańska Republiki Ludowe. Pojawienie się tych bytów na obszarze Ukrainy można traktować jako opóźnioną część procesu dekompozycji obszaru b. ZSRR, który w większości przypadków odbył się w latach dziewięćdziesiątych.

niemniej w Kirgizji występują problemy związane z konsolidacją reżimu demokratycznego co związane jest zarówno z tradycyjnym podziałem kraju na północ i południe, jak też obecnością licznej mniejszości uzbeckiej. Jednakże większość państw regionu wybrała model autorytarnej modernizacji. W tym modelu rządzący starają się zachować stabilność społeczną i polityczną co powiązane jest jednak z przeprowadzeniem ograniczonym reform demokratycznych. Podstawowa jest w tym względzie rola głowy państwa uprawnionej do wyznaczania (i korygowania) kierunku modernizacji ustrojowej zgodnie z potrzebami rozwoju kraju. Model ten jest typowy dla Kazachstanu. Przy czym trzeba zauważyć, że transformacja modelu prezydencko-parlamentarnego w parlamentarno – prezydencki (Kazachstan) tak naprawdę nie zmienia wiele w mechanizmie rzeczywistego sprawowania władzy państwowej.

Trzeci model wyraża się w odrzuceniu przez elitę rządzącą potrzeby demokratycznej modernizacji państwa i w wyniku tego brakiem zmian ustrojowych których celem byłaby demokratyzacja reżimu politycznego, lub w przypadku ich przeprowadzenia jedynie „imitowane” takiego kierunku. Trzeba tutaj zauważyć, że ta grupa obejmująca Turkmenistan, Tadżykistan oraz Uzbekistan jest wewnętrznie zróżnicowana. W przypadku bowiem Uzbekistanu istnieją przesłanki by uznać, że zmierza on w kierunku modelu wybranego przez Kazachstan. W przypadku tej grupy państw wybór elit rządzących uwarunkowany był przetrwaniem silnej klanowo – rodowej organizacji społeczeństwa. Oprócz tego w Tadżykistanie i Uzbekistanie związane to było z zagrożeniem ze strony reprezentantów islamu politycznego dążących do utworzenia państw islamskich na wzór Afganistanu oraz problemami związanymi z obecnością mniejszości narodowych. Tak więc państwa tej grupy stały przed dylematem wyboru między afganizacją i rozpadem swoich państw, a stabilnością powiązaną jednak z zachowaniem autorytarnej organizacji państwa. W przypadku Turkmenistanu będący najbardziej reprezentatywnym przedstawicielem tej grupy reżim polityczny zaczął przyjmować cechy wschodniej despotii. Stąd nazywany był „reżimem sułtańskim”. Po śmierci Turkmenbaszy (2008 r.) rozpoczęto przeprowadzanie w Turkmenistanie ograniczonych zmian ustrojowych. Modernizacja ustrojowa Turkmenistanu ma jednak za zadanie jedynie racjonalizację systemu autorytarnej organizacji państwa. W tym względzie podstawowy kierunek zmian być może pozwoli w przyszłości na przeprowadzenie na wzór Kazachstanu autorytarnej modernizacji Turkmenistanu. Także w przypadku Tadżykistanu zasięg zmian ustrojowych jest nieznaczący. Odmienne wygląda to w przypadku Uzbekistanu, który w ostatnich latach przeprowadza bardziej zdecydowane zmiany ustrojowe. Jednak jak na razie w tym państwie podobnie jak w Kazachstanie zachodzi znacząca różnica między modelem ustrojowym a praktyką polityczną. Owocem badań poświęconych państwom Azji Środkowej były następujące prace:

Konwencja o standardach demokratycznych wyborów, praw i wolności wyborczych w państwach członkowskich Wspólnoty Niepodległych Państw (tłum. A. Pogłódek), „Roczniki Administracji i Prawa” 2018, t. XVIII, z. 1, s. 417 – 436; Pogłódek A., *The institution of the nationwide referendum in Turkmenistan*, „Annals of the Administration and Law” 2017, no. 17 (1), p. 13-31, Pogłódek A., *Referendum ogólnokrajowe w Republice Kazachstanu*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2017, nr 3, s. 163-176; Pogłódek A., Przywora B., *Pełnomocnik Praw Człowieka w Kazachstanie – próba oceny*, [w:] *Kazachstan. Polska. Wybrane zagadnienia ustrojowe, społeczne i edukacyjne*, red. A. Bisztyga, P. Zientarski, Toruń 2017, s. 116-128; Pogłódek A., *Postępowanie ustawodawcze w Madżlisi Oli Republiki Tadżykistanu*, [w:] *Aktualne problemy konstytucji. Księga Jubileuszowa z okazji 40-lecia pracy naukowej Profesora Bogusława Banaszaka*, red. H. Babiuch, P. Kapusta, J. Michalska, Legnica 2017, s. 701-719; Pogłódek A., *Instytucja referendum*

ogólnokrajowego w Tadżykistanie, [w:] *Aktualne wyzwania demokracji partycypacyjnej w Polsce i na świecie*, red. P. Kuczma, Polkowice 2017, s. 219 – 236; Szmulik B., Pogłódek A., *Pozycja ustrojowa Medżlisa Turkmenistanu*, [w:] *Człowiek Prawo Państwo. Księga Jubileuszowa dedykowana Stanisławowi Leszkowi Stadniczenko*, red. J. Jeżewski, A. Pawlak, Warszawa 2017, s. 957 – 975; Pogłódek A., Nowak K., *Służby specjalne w systemie politycznym Kirgistanu*, "Studia Politologiczne" 2017, vol. 43, s. 99 – 113; Pogłódek A., *Służby specjalne w systemie politycznym Uzbekistanu*, "Studia Politologiczne" 2017, vol. 43, s. 127 – 147; Pogłódek A., *Dwuizbowy parlament Republiki Tadżykistanu*, "Roczniki Administracji i Prawa" 2016, t. XVI, z. 2, s. 19 – 42; Pogłódek A., Przywora B., *Glosa do decyzji Izby Konstytucyjnej Sądu Najwyższego Republiki Kirgizji z dnia 11 lipca 2014 r.*, "Przegląd Sejmowy" 2016, nr 3, s. 104 – 108; Pogłódek A., Przywora B., *Pełnomocnik Praw Człowieka w Tadżykistanie - próba oceny*, [w:] *Azjatyckie systemy ochrony praw człowieka. Inspiracja uniwersalna - uwarunkowania kulturowe - bariery realizacji*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2016, s. 664 – 676; Szmulik B., Pogłódek A., *Sąd Konstytucyjny Republiki Uzbekistanu*, [w:] *Zagadnienia prawa konstytucyjnego. Polskie i zagraniczne rozwiązania ustrojowe. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Dariuszowi Góreckiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. K. Skotnicki, K. Składowski, A. Michalak, Łódź 2016, s. 411 – 426; Pogłódek A., Przywora B., *Status prawny akcyjkatczy (ombudsmana) w Republiki Kirgizji*, "Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2016, nr 2, s. 153 – 173; Szmulik B., Pogłódek A., *Ludowa inicjatywa ustawodawcza w Republice Kirgizji*, [w:] *Ustroje tradycje i porównania. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marianowi Grzybowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. P. Mikuli, A. Kulig, J. Karp, G. Kuca, Warszawa 2015, s. 502-512; Pogłódek A., Przywora B., *Prawo do informacji publicznej w Polsce na tle rozwiązań przyjętych w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw*, [w:] *Jawność w samorządzie terytorialnym*, red. B. Dolnicki, Warszawa 2015, s. 597 – 610; Поглудек А., Пжывора Б., *Участе Конституционнай палаты Верховного суда Кыргызской Республики в процессе изменения основного закона*, [w:] *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*, red. И. Я. Коцан, О. В. Лаба, Луцк 2015, с. 122 – 127; Pogłódek A., *Postępowanie ustawodawcze w Izbie Ustawodawczej Olij Mażlisa Uzbekistanu*, "Roczniki Administracji i Prawa" 2015, t. XV, z. 2, s. 75-88; Pogłódek A., Przywora B., *Samorząd terytorialny w Kirgistanie - zagadnienia ustrojowoprawne*, "Samorząd Terytorialny" 5/2015, s. 79-87; Pogłódek A., *Finansowanie partii politycznych w Republice Uzbekistan*, [w:] *Instytucjonalne gwarancje zasady pluralizmu politycznego w Polsce na tle standardów europejskich*, red. B. Szmulik, M. Paździor, Lublin 2014, s. 285 – 297; Pogłódek A., *Wybrane elementy statusu prawnego członka Senatu w Uzbekistanie*, "Społeczeństwo-Kultura-Wartości: studium społeczne" 2014, nr 3, s. 157 – 168; Pogłódek A., *Instytucja referendum w Uzbekistanie*, "Roczniki Administracji i Prawa" 2014, t. XIV, s. 17-32; Pogłódek A., Szmulik B., *Senat Republiki Uzbekistan. Zagadnienia wybrane*, "Gdańskie Studia Prawnicze. Księga jubileuszowa profesora Andrzeja Pułto", t. XXXI, red. A. Szmyt, Gdańsk 2014, s. 361 - 371.

Ustrój Federacji Rosyjskiej i republik Federacji Rosyjskiej

Podjęcie badań w tym obszarze związane było z zainteresowaniem zagadnieniem federalizmu we współczesnym świecie. W tym obszarze przedmiotem badań był ustrój Federacji Rosyjskiej oraz ustrój państwowy republik Federacji Rosyjskiej. Państwo rosyjskie stało się federacją po raz pierwszy, w 1918 roku po proklamowaniu Rosyjskiej FSRR. Jednakże, przez cały okres radziecki nie był to federalizm "pełny" status podmiotów federacji posiadały bowiem jedynie republiki autonomiczne, obwody i okręgi autonomiczne, większość obszaru

stanowiły zaś zwykłe jednostki administracyjne. Dopiero rozpad ZSRR przyniósł powstanie Federacji Rosyjskiej jako federacji pełnej, w której wszystkie jednostki administracyjne uzyskały status podmiotów federacji. Oparty o Konstytucję FR z 1993 roku federalizm choć młody, przeszedł już kilka faz rozwoju, obecnie znajduje się on w fazie centralizacji. Wybór jako przedmiotu dociekań badawczych republik Federacji Rosyjskiej wynikał z odmienności jakie przejawia ona w odróżnieniu od innych podmiotów FR². Republiki są bowiem u naszego sąsiada tymi podmiotami, których powstanie wynikało z zwartego zamieszkiwania na danym obszarze odrębnego od Rosjan, narodu, dla którego republika ma stanowić postać realizacji zasady samostanowienia. Wynika to z genezy tychże republik, które powstały z istniejących w ramach Rosyjskiej FSRR: autonomicznych socjalistycznych republik radzieckich oraz obwodów autonomicznych. W procesie rozpadu ZSRR przyjmowały one swoje deklaracje o suwerenności państwowej i jeszcze w umowie federalnej z 1992 roku nazywane są "suwerennymi republikami". Te też podmioty Federacji na przestrzeni lat wykazywały najczęściej tendencji do rozszerzenia zakresu swojej samodzielności (Baszkortostan, Tatarstan) czy wręcz odłączenia się do państwa rosyjskiego (Czeczenia). W każdym państwie federalnym swoboda podmiotów ją tworzących odnośnie określania własnego ustroju państwowego jest ograniczona. Wynika to z konieczności uwzględniania przez podmioty podstawowych zasad ustrojowych proklamowanych przez konstytucję federalną (np. republikańską formą rządów, trójpodział władzy). Oprócz tego w Federacji Rosyjskiej ustawodawstwo federalne określa pewne ramy organizacji ustroju podmiotów. W obszarze ustroju same Federacji Rosyjskiej podejmowane były różne zagadnienia. Owocem moich dociekań naukowych w tym obszarze były następujące publikacje:

Pogłódek A., *Procedura zmiany konstytucji republiki Federacji Rosyjskiej na przykładzie Republiki Sacha (Jakucja)*, [w:] *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław 2018, s. 621-631; *Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej № 21-P z dnia 14 lipca 2015 roku (Dotyczy prawa Sądu Konstytucyjnego do kontroli wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka)* (tłum. Andrzej Pogłódek), "Roczniki Administracji i Prawa" 2017, t. XVI, z. 2, s. 449 – 470; Pogłódek A., *Zasada podziału władzy w Konstytucji Republiki Krymu z 2014 roku*, [w:] *Fundamentalne wartości i zasady ustrojowe. Model konstytucyjny a praktyka ustrojowa w Polsce*, red. B. Szmulik, M. Paździor, Lublin 2016, s. 301 – 319; Pogłódek A., Przywora B., *Służba cywilna w Federacji Rosyjskiej - próba oceny 25 lat doświadczeń*, [w:] *25 lat transformacji ustrojowej w Polsce i w Europie Środkowo-Wschodniej*, red. E. Gdulewicz, W. Orłowski, S. Patyra, Lublin 2015, s. 497 – 509; Pogłódek A., *Glosa do wyroku Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 23 września 2014 r. N 24-P*, "Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2015, nr 4 (26), s. 215 – 227; Pogłódek A., *Prawno-polityczne podstawy przyłączenia Krymu do Federacji Rosyjskiej (w świetle doktryny rosyjskiej)*, "Studia Prawnicze KUL" 2015, nr 2, s. 223 – 241; Szmulik B., Pogłódek A., *Pełnomocnicy ds. ochrony praw przedsiębiorców w Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Iura et negotia. Księga jubileuszowa z okazji 15-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, red. A. Tarwacka, Warszawa 2015, s. 288 – 304; Pogłódek A., Nowak K., *Konstytucja Republiki Sacha (Jakucja)*, Warszawa 2015.

---

² Pozostałymi podmiotami Federacji Rosyjskiej są: obwody, kraje, obwody autonomiczne, okręgi autonomiczne i miasta o statusie federalnym.

Mołdawia

Jak już wspomniałem, odrębny nurt moich zainteresowań badawczych dotyczył ustroju Mołdawii. W jego ramach koncentrowałem się na zagadnieniach związanych z ustrojem sądownictwa, gwarancjami ochrony praw człowieka oraz prawami politycznymi obywateli. Owocem tych badań były publikacje poświęcone omawianej tematyce następujące prace:

Mołdawia: postanowienie Sądu Konstytucyjnego nr 5 z dnia 2 marca 2016 r. w sprawie wykładni art. 106/1 ust. 1 Konstytucji Republiki Mołdawii (przyjęcie przez rząd odpowiedzialności za ustawę) (tłum. i oprac. A. Pogłódek), „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 4, s. 165-172; *Postanowienie Sądu Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2015 r. dotyczące wykładni ust. 1 i ust. 4 art. 85 Konstytucji Republiki Mołdawii w sprawie nieutworzenie rządu i rozwiązania parlamentu w trakcie ostatnich sześciu miesięcy kadencji prezydenta* (tłum. i oprac. A. Pogłódek), „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 3, s. 193 – 201; Pogłódek A., Przywora B., *Mołdawia*, [w:] *Sądowa kontrola administracji publicznej w Europie*, red. E. Wójcicka, Warszawa 2017, s. 182 – 193; Pogłódek A., Przywora B., *Sąd Konstytucyjny w Mołdawii*, [w:] *Prawa człowieka - współczesne zjawiska, wyzwania, zagrożenia*, red. A. Kalisz, Sosnowiec 2015, s. 193 – 205; Pogłódek A., Przywora B., *Instytucja Adwokatów Parlamentarnych w Mołdawii w latach 1997 - 2014*, [w:] *Problemy realizacji regionalnych standardów ochrony praw człowieka w praktyce ustrojowej państw*, red. J. Jaskiernia, Warszawa 2015, s. 627 – 644; Pogłódek A., Zientarski P., *Status administracyjno-prawny partii politycznych w Mołdawii*, [w:] *Instytucjonalne gwarancje zasady pluralizmu politycznego w Polsce na tle standardów europejskich*, red. B. Szmulik, M. Paździor, Lublin 2014, s. 425 – 442; Pogłódek A., *Najwyższa Rada Sądownictwa w Mołdawii*, [w:] *Uniwersalny i regionalny wymiar ochrony praw człowieka. Nowe wyzwania - nowe rozwiązania*, tom 2, red. J. Jaskiernia, Warszawa 2014, s. 702 – 712; Pogłódek A., *Instytucja referendum ogólnokrajowego w Mołdawii*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2014, nr 17, s. 142-156.

Autonomie terytorialne

Obecnie autonomie terytorialne istnieją w wielu państwach na świecie. Autonomia jest obszarem posiadającym swoje organy władzy (zazwyczaj prawodawczej i wykonawczej), w którym zawansowane są procesy decentralizacji prawnej, politycznej, administracyjnej, ekonomicznej i finansowej wewnątrz państwa unitarnego, które przekazuje część swoich uprawnień regionowi autonomicznemu. Autonomia zawsze będzie tworzona „z góry” przez akt władz centralnych. Stąd autonomia terytorialna występuje w państwach unitarnych. Podstawą statusu autonomicznego jest ustawa zasadnicza, a w ramach samej jednostki autonomicznej jej akt ustrojodawczy tj. statut. Ustrojowo wewnętrzna organizacja autonomii musi być zgodna z zasadami ustroju państwa, w którym istnieje. Zazwyczaj także status autonomiczny może być zniesiony przez władze centralne bez zgody władz podmiotu autonomicznego. Podmiot autonomiczny posiada prawo do samodzielnego regulowania określonych spraw w granicach swoich kompetencji. W niektórych przypadkach oznacza to prawo do wydania ustaw lokalnych. W każdym jednak przypadku akty prawne podmiotu autonomicznego obowiązują wyłącznie w jego granicach oraz muszą być zgodne z prawem państwowym. Autonomia w wymiarze kulturalnym oznacza prawo obszaru autonomicznego do zachowania swojej odrębności kulturalnej, językowej czy wyznaniowej. Istotnym zagadnieniem jest także posiadanie przez jednostkę autonomiczną samodzielności pod względem budżetowym i finansowym. Utworzenie autonomii związane jest z obecnością na danym obszarze mniejszości narodowych,

uwarunkowań historycznych, kulturalnych czy geograficznego oddalenia niektórych części państwa. Z tych względów wynika posiadanie przez obszary autonomiczne własnych symboli regionalnych, a także możliwość ustanowienia swojego języka urzędowego. Obecnie uzyskanie statusu autonomicznego podobnie jak federalizacja stanowi jeden ze sposobów realizacji zasady samostanowienia narodów przy poszanowaniu integralności terytorialnie istniejących państw. W tym obszarze powstały następujące prace:

Pogłódek A., Nowak K, *Akty ustrojowe Terytorium Autonomicznego Gagauzji*, Warszawa 2017;
Pogłódek A., *Konstytucja Nachiczewańskiej Republiki Autonomicznej*, Warszawa 2015.

Wybrana zagadnienie dotyczące Polski

W moim dorobku naukowym powstałym po obronie doktoratu znajdują się także prace poświęcone Polsce:

Szumlik B., Pogłódek A., *The constitutional complaint in the polish supreme law*, "Espaço Jurídico Journal of Law" 2016, nr 1 (vol. 17) s. 29 – 46; Szumlik B., Pogłódek A., *Wolność sumienia i religii. Rozważania nad artykułem 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *W kręgu zagadnień konstytucjonalizmu oraz współczesnego państwa*, red. V. Serzhanova, Rzeszów 2015, s. 232-255; Pogłódek A., Przywora B., *Państwowa Komisja Wyborcza - w poszukiwaniu modelu ustrojowego*, [w:] *Aktualne problemy prawa wyborczego*, red. B. Banaszak, A. Bisztyga, A. Feja-Paszkiwicz, Zielona Góra 2015, s. 307 – 318; Pogłódek A., *O potrzebie regulacji lobbingu prowadzonego przez organizacje pozarządowe finansowane z zagranicy*, [w:] *Jawność i jej ograniczenia*, Tom IX *Zadania i kompetencje*, red. B. Szumlik, Warszawa 2015, s. 376 – 384; Szumlik B., Pogłódek A., *"Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody"*. Komentarz do Artykułu 39 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, [w:] *Ewolucja władzy wykonawczej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej w okresie transformacji ustrojowej 1989 - 2014 r.*, red. B. Szumlik, M. Paździor, Lublin 2015, s. 283 – 294; Pogłódek A., Przywora B., *Rec. Finansowanie świadczeń opieki zdrowotnej*, red. M. Dziubińska, J. Kostrubiec, A. Janus, T. Sroka, P. Szczęśniak, Warszawa 2014, "Studia Iuridica Lublinensia" 2014, T. 23, s. 164-168; Pogłódek A., Przywora B., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7.11.2013 r. (K 31/12) w sprawie oceny konstytucyjności trybu uchwalania ustawy z 18.08.2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw*, "Krajowa Rada Sądownictwa" 2014, nr 3 (24), s. 5-9; Pogłódek A., Przywora B., *Z problematyki zasadniczego podziału terytorialnego państwa polskiego po 1989 roku*, [w:] *Reformy ustrojowe w Polsce 1989-1998-?*, red. T. Stanisławski, B. Przywora, Ł. Jurek, Lublin 2014, s. 89-100; Pogłódek A., Przywora B., *Rzecznik Praw Ubezpieczonych w Polsce - stan obecny i perspektywy zmian*, [w:] *Z najnowszej problematyki prawa publicznego i prawa prywatnego*, red. T. Stanisławski, B. Przywora, Ł. Jurek, P. Światał, Lublin 2014, s. 25-37.

Inne państwa

W moim dorobku naukowym znajdują się także prace poświęcone wybranym zagadnieniom ustrojowym innych państw. Należą do nich:

Pogłódek A., *Legislatywa i egzekutywa w Armenii po reformie konstytucyjnej z 6 grudnia 2015 r.*, [w:] *Nowe wyzwania i rozwiązania w europejskim systemie ochrony praw człowieka*, red. J.

Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2018, s. 617-636; Pogłódek A., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego Republiki Kolumbii z dnia 15 grudnia 2014 r. (sygn. T-970/14)*, „Przegląd Sejmowy” 2017, nr 5, s. 167-175; Pogłódek A., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego Republiki Kolumbii z dnia 18 stycznia 2017 r. (sygn. C-005/17)*, „Przegląd Sejmowy” 2017, nr 4, s. 158-172; Pogłódek A., *Instytucja recall we współczesnych konstytucjach*, [w:] *Idea wolności i niezależności w państwie demokratycznym – perspektywa praw jednostki*, red. M. Grzesik-Kulesza, G. Pastuszko, Rzeszów 2017, s. 378-393; Pogłódek A., *Zasada podziału władzy w Konstytucji Tunezji z 2014 roku*, [w:] *Ochrona praw człowieka w Afryce. Aksjologia - instytucje - nowe wyzwania - praktyka*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2017, s. 362 – 385; Pogłódek A., Przywora B., *Zasady podziału władzy w Turcji*, [w:] *Zasady podziału władzy we współczesnych państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, T.2, Rzeszów 2016, s. 341 – 352; Pogłódek A., *Pozycja ustrojowa Ombudsmána na Łotwie*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2015, z. 3, s. 149 – 162; Pogłódek A., *Instytucja Kanclerza Sprawiedliwości jako organ ochrony praw człowieka w Estonii*, [w:] *Środki ochrony praw człowieka w państwach postsocjalistycznych. Zagadnienia wybrane*, red. A. Frankiewicz-Bodynek, A. Pawlak, Kraków 2015, s. 259-272; Pogłódek A., *Instytucja Obrońcy Ludu w Republice Rumunii*, [w:] *Instytucje ochrony praw człowieka*, red. B. Szmulik, A. Pogłódek, B. Przywora, Warszawa 2015, s. 223 – 236; Погледук А., *Конституционная реформа на Украине - необходимый шаг к миру и безопасности*, [w:] *Безопасность постсоветского пространства: новые вызовы и угрозы*, red. Z. Stankiewicz, T. Stępniewski, A. Szabaciuk, Lublin - Moskwa 2014, s. 439 – 449; Pogłódek A., *Rec. Systemy polityczne państw bałkańskich*, red. T. Bichta, M. Podolak, Lublin 2012, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2013, nr 4, s. 259-264; Pogłódek A., *Rola drugiej izby w procesie zmiany konstytucji na przykładzie Rumunii*, [w:] *Ewolucja demokracji przedstawicielskiej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej*, red. M. Paździor, B. Szmulik, Lublin 2013, s. 281-297.

Wreszcie do tej grupy zaliczyć należy także hasła poświęcone różnym zagadnieniom ustrojowo-politycznym, zob.:

Pogłódek A., *Dyktatura wojskowa* (s. 115 – 116); *Federacja* (s. 147 – 148); *Konfederacja* (s. 212 – 213); *Mikropaństwo* (s. 263 – 264); *Narko-państwo* (s. 278 – 279); *Organizacja Narodów i Ludów Niereprezentowanych* (s. 323 – 324); *Państwa nieuznawane* (s. 336 – 337); *Państwo regionalne* (s. 341 – 342); *Państwo stowarzyszone* (s. 343 – 344); *Protektorat* (s. 432 – 433); *Rząd faktyczny* (s. 474 – 475) [w:] *Leksykon bezpieczeństwa. Wybrane pojęcia*, red. K. Dziubińska - Wójcik, R. Niedźwiecki, W. Saletra, A. Zagórska, Kielce 2016.

Pozostałe aspekty mojej działalności naukowej, a także oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej, uczestnictwie oraz kierowaniu projektami badawczymi i popularyzacji nauki zamieszczone są w załączniku nr 4.

6. Plany naukowe na przyszłość

W przyszłości zamierzam rozwijać omówione w poprzednim punkcie kierunki badawcze. W szczególności zamierzam kontynuować prace nad ustrojami wybranych podmiotów Federacji Rosyjskiej (m.in. Baszkortostanu, Buriacji, Kałmucji oraz Tuwy), zagadnieniami ustrojowymi Armenii oraz Górskiego Karabachu. Obecnie w toku procesu wydawniczego są dwie monografie dotyczące ustroju Górskiego Karabachu w l. 2006 – 2017 oraz ustroju Naddniestrza. W zakresie autonomii terytorialnych badaniami zamierzam objąć także autonomie istniejące poza obszarem

Wspólnoty Niepodległych Państw. Nowym obszarem badawczym będzie problematyka ustrojowa państw Iberoamerykańskich oraz wybranych państw Afryki i Dalekiego Wschodu.

Andrzej Pogódek